

Keitä perustajayrittäjät ovat?

Tuomas Möttönen

Yrittäjyys on noussut tärkeäksi yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi, ja yrittäjyyttä on tutkittu paljon. Tarvitaan silti lisää tieteellistä tietoa sen ymmärtämiseen, mitä yrittäjyys on. Mark Cassonin mukaan yrittäjyys ei ole vain tavallinen tutkimuskohde; se on ydinasia, joka yhdistää eri alojen käsitteelliset kehikot toisiinsa (Casson 2010, 3). Scott A. Shanen mukaan yrittäjyys on kohtuullisen heikosti ymmärretty akateemisessa maailmassa. Tutkimuksissa ei ole yhdistetty yrittäjyyden eri näkökulmia yhdeksi kokonaisuudeksi (Shane 2003, 1-2, 250). Yrittäjyydestä on tehty vähän kehityshistoriallisia tarkasteluja.

Yrittäjätutkimuksiin liittyy se ongelma, että yrittäjät ovat niin suuri ja heterogeeninen ryhmä, että heistä on hankala tuottaa tietoa, joka olisi yleistettävissä koko yrittäjäkuntaan. Sen vuoksi yleiskäsitystä yrittäjistä voidaan muodostaa vain tutkimalla erilaisia yrittäjärhymiä. Yrittäjätutkimukset ovat olleet yleensä poikkileikkaustutkimuksia ja niissä on tutkittu suhteellisen pieniä yrittäjärhymiä. Toinen piir-

re on se, että tutkimuskohteena ovat olleet yrittäjien henkilökohtaiset ominaisuudet kuten luonteenpiirteet, motivaatio ja johtamistaidot. Eniten on tutkittu suuryritysten johtajia.

Yritysten perustamista voidaan pitää kaikkein yrittäjämäisimpänä toimintana. Vaikka yhteiskunnan kehityksen myötä yritysten perustajien määrä on lisääntynyt ja perustajayrittäjien taustatekijät ovat monipuolistuneet, ei ole tehty tutkimuksia siitä, minkälaisista lähtökohdista yritysten perustajat ovat tulleet ja minkälaisia muutoksia taustatekijöissä on tapahtunut.

Väitöskirja käsittelee laajaa ja pitkäaikaista liiketoimintaa harjoittaneita yritysten perustajia. He ovat vaikuttaneet Suomen teollistumiseen ja ovat olleet talouskasvun tekijöitä. Perustajayrittäjien valintaa tutkimuskohteeksi voi perustella sillä, että perustajia ei ole omana ryhmänä juurikaan tutkittu. Tutkimukseni kuuluu sellaiseen liiketoimintahistorialliseen tutkimussuuntaan, jossa on käytetty aineistoina laajoja yrittäjäjoukkoja ja jossa yrittäjiä on

Kirjoitus perustuu Jyväskylän yliopistossa 4.5.2017 tarkastettuun väitöskirjaan Kasvun tekijät: Tutkimus Suomen teollistumisen ajan perustajayrittäjistä 1870–1990. Väitöstilaisuudessa vastaväittäjänä toimi Turun yliopiston johtamisen ja organisoimisen professori Hannele Seeck ja kustoksena professori Petri Karonen (Jyväskylän yliopisto). FT Tuomas Möttönen (tuomas.mottonen@juu.fi) on Jyväskylän yliopiston post doc- tutkija Liikesivistysrahaston apurahalla.

tutkittu tilastollisilla menetelmillä (Toninelli ja Vasta 2014; Kansikas 2016).

Kansantaloustieteeseen tutkimus liittyy siten, että tutkimuskohteena ovat yrittäjät, jotka aikaansaavat taloudellista kasvua (Baumol ja Strom 2007; Hyytinen ja Rouvinen 2005; Holcombe 2007). Yrittäjyyden merkitys teollisen vallankumouksen jälkeiseen läntiseen talouskasvuun on yleisesti tiedossa (esim. Mokyr 2010). Yrittäjä- ja johtajatutkimuksessa tutkitaan yrittäjiä ja johtajia ryhmänä, joilla on sekä yhtäläisiä että erilaisia ominaisuuksia ja taustoja (Cassis 1997; Fellman 2000).

Sen ohella, että tässä tutkimuksessa kohteena ovat perustajayrittäjät, tutkimus täydentää aikaisempaa yrittäjätutkimusta ensinnäkin sillä tavoin, että 402 perustajayrittäjästä koostuvasta tutkimusjoukosta enemmistö on pk-yrittäjiä. Toiseksi tutkimus on historiallinen tarkastelu, joka ajoittuu Suomen teollistumisen aikaan. Tutkimalla perustajayrittäjien lähtökohtia ja taustatekijöitä pyrim saamaan selville, minkälaiset henkilöt ovat teollistumisen eri vaiheessa perustaneet yrityksiä.

Tutkimuksen pääkysymys on ilmaistu seuraavasti: Minkälaisia yrittäjäryhmiä on tunnistettavissa teollistumisen eri vaiheissa, kun tutkitaan niiden henkilöiden taustatekijöitä, koulutusta ja työkokemusta, jotka ovat perustaneet pitkäaikaista ja laajaa liiketoimintaa harjoittaneita yrityksiä? Samalla tarkastelun kohteeksi nousee kysymys, mitä perustajayrittäjyys on historiallisena ilmiönä.

Tutkimus kiinnittyy teollistumiseen ja talouden kehittymiseen. Tutkimusjoukkoon on valittu yrittäjiä, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi maan talouskasvuun ja yhteiskunnan vaurastumiseen. Tutkimusaineisto on koottu valitsemalla *Suomen talouselämän vaikuttajat*-tietokannasta yrittäjät, jotka ovat perustaneet

yrityksen ja saaneet yritystoimintaan liittyvistä ansioista vuori-, kauppa- tai teollisuusneuvoksen arvonimen.¹

Tutkimuksessa yhdistyvät kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusote. Aineistosta on tehty luokitteluja ja määrällisiä analyysejä, ja edellä mainitusta vaikuttajat-tietokannasta on poimittu perustajayrittäjiä kuvaavaa tietoa. Määrällisiä analyysejä täydentävät ja havainnollistavat yrittäjäkertomukset. Väitöskirja koostuu kuudesta osasta. Ensimmäisessä luvussa kuvataan aikaisempaa yrittäjätutkimusta ja selvitetään, mitä yrittäjyydellä ja yrittäjällä on eri aikoina ja eri tutkimuksissa tarkoitettu. Tässä luvussa asetetaan myös tutkimuskysymys. Toisessa luvussa käsitellään Suomen teollistumista ja yritystoiminnan kehitystä. Teollistuminen jaetaan neljään eri ajanjaksoon ja tarkastellaan aikajaksojen liiketoimintaympäristöjä yritysten perustamiseen liittyvänä tekijänä. Kolmannessa luvussa esitetään tietoja perustajayrittäjien taustatekijöistä ja koulutuksesta. Lisäksi tarkastellaan tilanetekijöitä, kuten sitä, missä elämänvaiheessa yrityksen perustaminen on tapahtunut. Neljännessä luvussa kohdistetaan huomio tutkimuksen perustajayrittäjien yritysten perustamisiin liittyviin tekijöihin kuten, missä elämänvaiheessa yritys on perustettu ja millainen työura on edeltänyt yrityksen perustamista. Viidennessä luvussa suoritetaan typologisointi, joka perustuu yrittäjistä koottuihin tietoihin. Typologisoinnin, joka tuottaa neljä yrittäjätyyppiä, perustatekijöitä ovat yrittäjien sosiaalinen tausta ja hankittu koulutus. Luvussa tehdään hankittula aineistolla tarkastelu, minkälainen on yrittäjäryhmien koostumus teollistumisen eri ajan-

¹ *Julkaisun verkkosivut: www.finlit.fi/talousvaikuttajat.*

jaksoilla. Kuudennessa luvussa on päätelmät ja pohdinta.

Väitöskirja tuottaa tietoa perustajayrittäjien taustatekijöistä ja koulutuksesta. Lisäksi siinä tarkastellaan yritysten perustamisen tilannetekijöitä. Kun tutkittiin aineistona ollutta koko perustajayrittäjäryhmää, voitiin havaita, että yrittäjät ovat varsin monipuolinen ryhmä. He ovat tulleet eri puolilta Suomea ja erilaisista sosiaaliryhmistä. Joukossa on paljon yrittäjiä, jotka ovat tulleet työläis- ja pienviljelijäkodeista. Suomenkielisten osuus on kasvanut kuten muutenkin johtajapaikoilla. Yrittäjien koulutustaso on noussut kuten yhteiskunnassa yleensä. Ammatillistumiskehitys on näkynyt perustajayrittäjäjoukossa siten, että ammattijohtajien piirteiden määrä on kasvanut. Yrityksen perustamiseen liittyvien tekijöiden selvittämisessä kävi ilmi, miten perustajayrittäjyydessä on sekä pysyviä että muuttuvia tekijöitä.

Perustajayrittäjiä luokiteltaessa tyypittelyn lähtökohtana on tunnettu yrittäjätyyppi *self-made man*, jolla kuvataan vaatimattomasta alusta lähtenyt ja omin kyvyin menestynyt yrittäjä. Tämä muodostaa hyvän lähtökohdan tyypittelyyn, koska se on tunnettu yleisesti ja sitä on kuvattu runsaasti tutkimuskirjallisuudessa. Käsite kuvaa yrittäjän sosio-ekonomisia tekijöitä ennen yrityksen perustamista. Tämä valinta tukeutuu siihen, että tunnetun taloustieteilijän Norman R. Smithin (1967) esittämässä yrittäjätyypologiassa perusjakona on ammatimiesyrittäjä ja liikkeenjohtajayrittäjä. Ammatimiesyrittäjässä on paljon samoja piirteitä kuin *self-made man* -yrittäjässä, joka on tyypittelyn perusta tässä tutkimuksessa.

Perustajayrittäjien taustojen ja yrityksen perustamiseen liittyvien tekijöiden selvittäminen oli edellytys perustajayrittäjien nelijaoliselle tyypittelylle. Sen mukaan teollistumisen

aikana perustajayrittäjissä on seuraavia perustajayrittäjätyyppejä: 1) vaatimattomista oloista tuleva ja vähäisellä koulutuksella varustettu yrittäjätyyppi eli *self-made man*, 2) työkokemuksen kautta yrityksen perustanut *käytännön yrittäjätyyppi*, 3) aikaisemman koulutuksen yrittäjyyteen kannustama *koulutettu yrittäjätyyppi* ja 4) johtamiskokemusta ennen yrityksen perustamista hankkinut *ammattijohtajamainen yrittäjätyyppi*.

Perustajayrittäjyydessä voidaan tunnistaa historiallinen kehityskulku. Ensimmäinen aikajakso, joka ajoittuu elinkeinotoiminnan vapautumisesta ensimmäiseen maailmansotaan, oli eräänlainen pioneerivaihe. Yrittäjät olivat uudisraivaajia, jotka avasivat toisille menestymisen tilaisuuksia. Toisessa tarkasteluvaiheessa, joka ajoittuu maailmansotien väliselle ajalle, työkokemuksella alkoi olla entistä tärkeämpi merkitys. Uusissa yrityksissä työskennelleet ihmiset saivat tarvittavaa tietotaitoa omien yritystensä perustamiseen. Toisen maailmansodan jälkeen koulutuksen merkitys lisääntyi. Liike-elämän kehittyessä yrityksen perustamista edesauttoi, jos oli saanut siihen sopivaa koulutusta. Tutkimuksen viimeisenä vaiheena on aika 1960-luvulta 1990-luvulle. Tuolloin johtamiskokemuksesta tuli yrityksen perustamista edistävä tekijä.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että muodostetut perustajayrittäjätyypit ovat säilyneet koko tarkasteluajan, mutta perustajayrittäjäkunnalle on kehittynyt uusia piirteitä. Liike-elämän laajentuminen on johtanut siihen, että perustajayrittäjäkunta on tullut monipuolisemmaksi. Yritysten perustajille on tullut uudenlaisia vaatimuksia.

Vastaavalla aineistolla ei ole tehty perustajayrittäjien tyypittelyä. Väitöskirja tuottaa siten uutta jäsentyneempää tietoa yritysten pe-

rustajista. Tutkimuksen teoreettisena tuloksena on perustajayrittäjien tarkastelukehikko, jota voidaan käyttää ja hyödyntää yleensä yrittäjätutkimuksessa. Kehikko soveltuu suurten yrittäjäaineistojen käsittelyyn. Sillä voidaan tuottaa lisäksi syventävää tietoa toimialakohtaisista yrittäjäryhmistä. Sen avulla voidaan selvittää sekä eri tyyppien yleisyyttä että perustajayrittäjäkunnan historiallista kehitystä.

Väitöskirja lukeutuu siihen tutkimussuuntaan, jossa on haluttu siirtää taloustutkimuksen painopistettä suuryrityksistä pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Teollistumisen tutkimus on ollut suurteollisuuteen ja suuryritysten

johtajistoon keskittynyttä. Tämä tutkimus tuo esille, miten merkittävää yritystoiminnan kehityksessä on ollut se, että elinkeinovapauden säätämisen jälkeen avautui yritystoimintatilaisuuksia eri sosiaaliryhmistä ja eri alueilta tuleville ihmisille.

Yrittäjätutkimuksen kiinnostuksen kohteena on ollut pääosin kysymys *mitä* yrittäjät tekevät. Samoin on oltu kiinnostuneita vastamaan kysymykseen *millaisia* yrittäjät ovat. Väitöskirja tuo esille, että on tärkeää etsiä vastauksia myös kysymykseen *keitä* yrittäjät ovat eli minikäläisistä lähtökohdista ja taustatekijöistä yrittäjät ovat tulleet. □

Kirjallisuus

- Baumol, W. J. ja Strom, R. J. (2007), “Entrepreneurship and economic growth”, *Strategic Entrepreneurship Journal* 1: 233–237.
- Cassis, Y. (1997), *Big business: the European experience in the twentieth century*, Oxford University Press.
- Casson, M. (2010), “The Economic Theory of Entrepreneurship: an Overview”, teoksessa Casson M., *Entrepreneurship: theory, networks, history*, Northampton, MA: Edward Elgar Pub: 3–41.
- Fellman, S. (2000), *Uppkomsten av en direktörsprofession: industriledarnas utbildning och karriär i Finland 1900-1975*, Helsinki: Finska vetenskaps-societeten.
- Holcombe, R. G. (2007), *Entrepreneurship and economic progress*, New York: Routledge.
- Hyytinen, A. ja Rouvinen, P. (2005), “Onko talouskasvua ilman yrittäjiä?”, teoksessa Hyytinen, A. ja Rouvinen, P. (toim.), *Mistä talouskasvu syntyy?*, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos Sarja B 214: 137–158.
- Kansikas, J. (2016), “Career Paths in Institutional Business Elites: Finnish Family Firms from 1762–2010”, *Enterprise & Society* 17: 1-38.
- Mokyr, J. (2010), “Entrepreneurship and the Industrial Revolution in Britain”, teoksessa Landes, D. S., Mokyr, J. ja Baumol, W. J. (toim.), *The invention of enterprise: entrepreneurship from ancient Mesopotamia to modern times*, Princeton University Press: 183–210.
- Shane, S. (2003), *A general theory of entrepreneurship: the individual-opportunity nexus*, Edward Elgar.
- Smith, N. R. (1967), *The Entrepreneur and His Firm: The Relationship between Type of Man and the Type of Company*, East Lansing, Bureau of Business and Economic Research, Michigan State University.
- Toninelli, P. A. ja Vasta, M. (2014), “Opening the Black Box of Entrepreneurship: The Italian Case in a Historical Perspective”, *Business History* 56: 161–186.